

Sabina A. Nowak

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0001-9761-8365>

sabina.nowak@uken.krakow.pl

V. BRAUN, V. CLARKE

Thematic Analysis. A Practical Guide

Londyn: SAGE Publications Ltd, 2022, 376 s.

Keywords: Reflexive Thematic Analysis (TA), qualitative methods, actionable outcomes

Słowa kluczowe: Refleksyjna analiza tematyczna, metody jakościowe, rezultaty możliwe do wdrożenia

Książka *Analiza tematyczna. Praktyczny przewodnik*¹ (ang. *Thematic Analysis. A Practical Guide*) autorstwa: Virginii Braun i Victorii Clarke, która ukazała się w 2022 roku, jest jedną z niewielu publikacji w całości poświęconych badaniom jakościowym, a w szczególności – analizie tematycznej. Jest kierowana do badaczy i dydaktyków, zainteresowanych prowadzeniem takich badań i nauczaniem o nich. Pełni rolę praktycznego przewodnika po metodzie, jaką jest analiza tematyczna, omawia też jej zastosowania, co czyni ją przydatnym narzędziem w dziedzinach nauk humanistycznych i społecznych. Analiza tematyczna (dalej: AT) jest powszechnie stosowaną metodą analizy danych jakościowych, cenioną za adaptacyjność do różnych projektów badawczych. (Auto)refleksyjna² analiza tematyczna (ang. *reflexive Thematic Ana-*

¹ V. Braun, V. Clarke, *Analiza tematyczna. Praktyczny przewodnik*, przeł. D. Przygucka, Warszawa 2024.

² Autorka recenzji rozróżnia tłumaczenia słów *reflective* i *reflexive*. **Reflective** (pol. refleksyjny) odnosi się do procesu zastanawiania się, analizowania, myślenia nad czymś w sposób introspektywny lub krytyczny (Nowak, 2020). **Reflexive** (pol. autorefleksyjny) odnosi się do

Artykuł jest udostępniany na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe, <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

lysis³, TA) polega na identyfikacji, analizie i interpretacji wzorców (tematów) w danych jakościowych. Podstawą tej metody jest proces kodowania danych, który prowadzi do wyodrębnienia dwóch do pięciu tematów (ang. *themes*). Wyodrębnienie tematów pozwala na bardziej precyzyjną analizę danych i syntetyczne przedstawienie całości zagadnienia. Tematy obejmują kluczowe zagadnienia lub motywy wyłaniające się w toku analiz, pomagają głębiej zrozumieć istotę badanego zjawiska.

Recenzowana książka składa się z dziewięciu rozdziałów, podzielonych na dwie części. W pierwszej znajdziemy omówienie głównych aspektów analizy tematycznej, druga dookreśla zagadnienia związane z teorią, analizą, interpretacją i zaletami omawianej metody.

Część pierwsza zawiera wstępne informacje na temat sześciu faz analizy tematycznej: (1) zapoznanie się ze zbiorem danych, (2) kodowanie, (3) generowanie wstępnych tematów, (4) rozwijanie i weryfikowanie tematów, (5) udoskonalanie, definiowanie i nazywanie tematów, oraz (6) pisanie raportu. W rozdziale pierwszym Autorki przedstawiły podstawowe założenia tej analizy opierające się na refleksyjnym procesie. Zwróciły uwagę, że refleksyjna AT nie jest pojedynczą metodą i istnieje wiele sposobów prowadzenia tej analizy. Dowolność w doborze preferowanej formy AT, wymaga od badaczy aktywnego i uważnego przeprowadzania procesu badawczego. Rozdział drugi przedstawia pierwszą fazę analizy tematycznej. Polega ona na zapoznaniu się z danymi (ang. *familiarisation*) i postawieniu pytania badawczego. W rozdziale trzecim została opisana druga faza AT, która opiera się na kodowaniu zbioru danych (ang. *coding*). Badacz identyfikuje fragmenty danych, istotne dla pytań badawczych i przypisuje im kody. Kodowanie danych może być dedukcyjne (oparte na teorii lub badaniach) lub indukcyjne (wynikające z danych) i ma na celu systematyczne wyodrębnienie istotnych elementów kodów w zbiorze danych. Rozdział czwarty omawia: generowanie wstępnych kodów (ang. *generating initial codes*), opracowywanie i weryfikowanie tematów (ang. *developing and reviewing themes*) oraz udoskonalanie, definiowanie i nadawanie nazw tematom (ang. *refining, defining and naming themes*), a więc, odpowiednio, trzecią, czwartą i piątą fazę analizy tematycznej. Poszukiwanie tematów polega na grupowaniu kodów w szersze kategorie, za pomocą map tematycznych, pokazujących relacje między kodami a tematami. Tematy, w przeciwieństwie do kodów, nie powinny być jednowyrazowe, gdyż jak zauważają Autorki, mają za zadanie uchwycić bardziej złożone i wielowymiarowe znaczenie w danych. Mogą być one bardziej

---

zdolności badacza do analizowania własnego wpływu na prowadzone badanie, własnych założeń i oczekiwań oraz specyficznej roli w procesie badawczym, która polega na uświadamianiu sobie, w jaki sposób te czynniki mogą oddziaływać na wyniki.

³ Nomenklatura angielska w tekście głównym wyróżniona w nawiasach.

ogólne lub szczegółowe w zależności od celu badania, jednak z uwagi na to, że są interpretacyjnymi konstruktami, powinny odzwierciedlać kluczowe idee. Weryfikacja tematów polega na sprawdzeniu ich zgodności z fragmentami danych, na ich modyfikowaniu oraz łączeniu, a w razie potrzeby, na upewnieniu się, że ich nazwy są informacyjne, zwarte i związane z pytaniami badawczymi. Definiowanie i nazywanie tematów, czyli określenie, co dany temat obejmuje, a czego nie, polega na dokładnym zilustrowaniu czego one dotyczą. Autorki zwracają uwagę, że tematy nie „wyłaniają się” z danych (ang. *emerge*), a są rozwijane (ang. *developed*) podczas kodowania i grupowania kodów oraz generowane (ang. *generated*) poprzez zastosowanie refleksyjnego podejścia i aktywnego zaangażowania badacza w analizę danych i interpretację znaczeń. W rozdziale piątym została opisana szósta faza AT, tj. proces pisania raportu (ang. *writing matters for analysis*), przedstawienie wyników analizy w sposób jasny, przekonujący i oparty na danych. W tej fazie ukazuje się znaczenie tematów oraz ilustruje je cytatai, aby podkreślić ich autentyczność. W procesie wyciągania wniosków ważne jest łączenie wyników analizy z literaturą przedmiotu i szerszym kontekstem społecznym badania.

Część druga rozpoczyna się rozdziałem szóstym, w którym Autorki omawiają *trzy teorie języka* (Hall 1997), czyli podejścia do rozumienia funkcji i roli języka w konstruowaniu rzeczywistości oraz znaczeń, jak również ontologiczne i epistemologiczne teorie rzeczywistości oraz wiedzy. Rozdział siódmy poświęcony został znaczeniu interpretacji, którą Braun i Clarke opisują jako kluczowy etap analizy tematycznej, mający na celu pogłębienie rozumienia danych i tematów. Zdaniem Auterek, interpretacja jest procesem twórczym, wymagającym refleksji i krytycznego myślenia, podczas którego badacz aktywnie konstruuje znaczenia. Autorki zwracają uwagę na konieczność minimalizowania szkód w interpretacji. Powinny być one przeprowadzane z uwzględnieniem etyki badawczej, aby uniknąć nadinterpretacji lub narzucania znaczeń, które mogą być szkodliwe dla uczestników badania lub nawet całych grup społecznych. Z tego powodu refleksyjność badacza – rozumiana jako ciągła analiza własnych uprzedzeń i założeń – jest kluczowa, aby mógł z większą odpowiedzialnością podejść do danych i ich interpretacji, respektując przy tym perspektywę uczestników. Rozdział ósmy ukazuje podobieństwa i różnice pomiędzy refleksyjną analizą tematyczną a innymi formami analizy tematycznej (Boyatzis 1998; King 2012). Dokładnie opisuje, na czym polega podejście oparte na rzetelności kodowania (ang. *coding reliability*) oraz podejście do AT oparte na książce kodów (ang. *codebook*). Chociaż analiza tematyczna została skrytykowana za brak jednoznaczności w definiowaniu procesu kodowania, co utrudnia interpretację (Saldaña 2024), Autorki celowo zrezygnowały z formalnych zasad opisu kodowania, na korzyść bardziej

elastycznego i interpretacyjnego podejścia do analizy danych. Rozdział dziewiąty ukazuje atuty i ograniczenia AT, omawia zasady zapewniające jakość refleksyjnej analizy tematycznej oraz wymienia dobre praktyki w jej stosowaniu (Braun i Clarke, 2020; 2023). Autorki podkreślają kluczowe aspekty wysokiej jakości analizy (auto)refleksyjnej AT a do ich wyjaśnienia używają piętnastopunktowej listy kontrolnej (ang. *checklist*). Lista powinna uwzględniać kontekst społeczno-kulturowy i zawierać między innymi: jasno określony cel badania, systematyczną i przejrzystą analizę oraz refleksyjną interpretację danych. Dobrą (auto)refleksyjną TA wyróżniają wyniki przedstawione w sposób przekonujący i transparentny, z zachowaniem odpowiedzialności etycznej. Lista stanowi praktyczne narzędzie wspierające badaczy w realizacji wysokiej jakości analizy tematycznej.

Jednym z największych atutów analizy tematycznej, według Braun i Clarke (2022, 2024a), jest jej zdolność do generowania gotowych do wdrożenia wyników badań (ang. *actionable outcomes*) (s. 247). Oznacza to, że wyniki analizy mogą być bezpośrednio zastosowane w praktyce, na przykład w polityce edukacyjnej. Jak zauważają Autorki, analiza tematyczna tłumaczy złożoność ludzkich doświadczeń, pomaga przełożyć je na konkretne i zrozumiałe implikacje. Takie podejście jest szczególnie ważne w badaniach, których celem jest wpływ na rzeczywistość społeczną lub znalezienie rozwiązań konkretnych problemów.

Autorki omawiają również ograniczenia refleksyjnej analizy tematycznej, wskazując na brak możliwości generalizacji wyników oraz potencjalne trudności w zachowaniu obiektywizmu. Podobnie Nowell i in. (2017) zwracają uwagę na potencjalną subiektywność tej metody, która może wpływać na rzetelność wyników. Ponadto proces analizy może być czasochłonny i wymaga wysokich kompetencji interpretacyjnych, co może być wyzwaniem dla mniej doświadczonych badaczy. Jednak same Autorki podkreślają, że świadomość tych ograniczeń może pomóc badaczom w bardziej krytycznym podejściu do własnej pracy. Wspomniane ograniczenia nie dyskredytują jednak samej metody, lecz podkreślają potrzebę zwrócenia na nie uwagi.

Podsumowując, *Analiza Tematyczna. Praktyczny przewodnik*, to podręcznik metodyczny, który powinien stanowić obowiązkową lekturę dla badaczy danych jakościowych, pragnących rozwijać swoje umiejętności analizy jakościowej zgodnie z etyką i użytecznością. Książka obszernie omawia tę metodę i jej zastosowania, chociaż nie jest wolna od ograniczeń, jej wartość praktyczna i teoretyczna sprawiają, że może stać się niezastąpionym przewodnikiem dla tych, którzy chcą skutecznie stosować (auto)refleksyjną analizę tematyczną w swoich badaniach. Jednym z największych atutów recenzowanej pozycji jest jej praktyczność. Autorki podają liczne przykłady, udzielają szczegółowych wskazówek, które są niezwykle pomocne w efektywnym

stosowaniu analizy tematycznej. Publikacja nie tylko wzbogaca warsztat metodologiczny badacza, ale również skłania do głębszej refleksji nad etyką prowadzenia badań naukowych i gotowości do ponoszenia za nie odpowiedzialności.

BIBLIOGRAFIA

- Boyatzis R.E. (1998), *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Londyn: SAGE Publications Ltd.
- Braun V., Clarke V. (2020), *One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis?* „Qualitative Research in Psychology”, nr 18, s. 328–352.
- Braun V., Clarke V. (2022), *Thematic Analysis. A Practical Guide*. Londyn: SAGE Publications Ltd.
- Braun V., Clarke V. (2023), *Is thematic analysis used well in health psychology? A critical review of published research, with recommendations for quality practice and reporting*. „Health Psychology Review”, nr 17, s. 695–718.
- Braun V., Clarke V. (2024a), *Thematic Analysis*. University of Auckland. Online: <https://www.thematicanalysis.net> [DW 19.12.2024]
- Braun V., Clarke V. (2024b), *Supporting best practice in reflexive thematic analysis reporting in Palliative Medicine: A review of published research and introduction to the Reflexive Thematic Analysis Reporting Guidelines (RTARG)*. „Palliative Medicine”, nr 38, s. 608–616.
- Braun V., Clarke V. (2024), *Analiza tematyczna. Praktyczny przewodnik*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- King N. (2012), *Doing template analysis*, (w:) Simon G., Cassell C. (red.), *Qualitative organisational research: Core methods and current challenges*. City Roads: SAGE Publications, Inc., s. 426–450.
- Nowak S. A. (2020), *Refleksja w kształceniu językowym. Zastosowanie dzienników w nauce zorientowanym na działanie*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. Prace Monograficzne nr 992. Online: <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/13434/pm992--nowak--refleksja-w-ksztalceniu.pdf?sequence=1> [DW 19.12.2024]
- Nowell L.S., Norris J.M., White D.E., Moules N.J. (2017), *Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria*. „The International Journal of Qualitative Methods”, nr 16, 1–13.
- Saldaña J. (2016), *The coding manual for qualitative researchers*. Londyn: SAGE Publications Ltd.
- Saldaña J. (2024), *From Codes to Themes*. NVivo Workshop. Lumivero Virtual Conference 2024.